

Chapter Thirty-Four

והנה מודעת זאת שהאבות הן הן המרכבה

*It is known that "the Patriarchs constitute the Divine Chariot."*¹

שכל ימיהם לעולם לא הפסיקו אפילו שעה אחת מלקשר דעתם
ונשמתם לרבון העולמים

Throughout their lives, they did not cease even momentarily from binding their mind and soul to the Master of the universe,

בביטול הנ"ל ליחודו יתברך

with the aforementioned absolute surrender to His unity.

I.e., their constant awareness of G-d's unity led them to be continuously in a state of self-nullification before G-d; and, as explained more fully in ch. 23, this self-nullification is what is meant by the term "chariot", a vehicle submissive to the will of its pilot.

ואחריהם כל הנביאים, כל אחד לפי מדרגת נשמתו והשגתו

After them came all the prophets who similarly nullified themselves before G-d's unity in varying degrees, each according to the level of his soul and his understanding.

ומדרגת משה רבנו עליו השלום היא העולה על כולנה, שאמר
עליו: שכינה מדברת מתוך גרונו של משה

The rank of our teacher Moses, peace be upon him, surpassed them all; of him our Sages said:² "The Shechinah (the Divine Presence) spoke out of Moses' throat."

1. See above, ch. 23.

2. Cf. *Zohar* III, 232a; commentary of Rabbi David Luria on *Shemot Rabbah*, end of ch. 3.

His was such a total surrender to G-dliness, that the very words he uttered were Divine speech; the relation of Moses' throat to Divine speech was that of one's throat to his own speech.

ומעין זה זכו ישראל במעמד הר סיני

At Mount Sinai, Israel were privileged to experience a glimmer of this level of self-nullification.

רק שלא יכלו לסבול, כמאמר רז"ל: שעל כל דיבור פרחו נשמתו
כו', שהוא ענין ביטול במציאות הנ"ל

But they could not endure it; as our Sages have said,³ "At every Divine utterance their souls took flight," and G-d resurrected them each time. This flight of their soul actually represents the self-nullification spoken of previously.⁴

לכן מיד אמר להם לעשות לו משכן ובו קדשי הקדשים להשראת
שכינתו, שהוא גילוי יחודו יתברך, כמו שכתוב לקמן

Therefore, because they were unable to live with this feeling of self-surrender before G-d, He commanded them immediately to erect for Him a Sanctuary, in which would be the Holy of Holies, wherein His presence would dwell; i.e., there His unity would be revealed, as will be explained further.⁵

The Alter Rebbe points out below that when one specific place is singled out as an abode for G-d's presence, despite the fact that "His glory fills the entire earth," the uniqueness of this site lies in the revelation of G-dliness which occurs there. In contrast to the rest of the world, where G-d's unity as the sole existing being stands concealed, in "the abode of G-d's presence" it is clearly apparent that "there is naught besides Him." We thus see that the revelation of G-d's unity which the Jewish people experienced at Mount Sinai, but which they could not endure, was continued by means of the Sanctuary.

3. *Shabbat* 88b.

4. See also below, end of ch. 36.

5. Ch. 53.

ומשחרב בית המקדש אין להקב"ה בעולמו משכן ומכון לשבתו, הוא ¹ Adar II יחודו יתברך, אלא ארבע אמות של הלכה

Ever since the Temple was destroyed, "the four cubits of the Halachah" — i.e., Torah study — is the only sanctuary and abode which the Holy One, blessed be He, has in His world; i.e., Torah is the only abode for the revelation of His unity.

שהוא רצונו יתברך וחכמתו, המלובשים בהלכות הערוכות לפנינו
For the halachot set out before us are the actual embodiment of G-d's Will and wisdom, which are one with G-d; the halachic ruling represents the Divine Will, and what underlies it is Divine wisdom. Hence in the Torah, G-d's unity stands revealed.

ולכן אחר שיעמיק האדם מחשבתו בענין ביטול הני"ל כפי יכלתו, זאת ישיב אל לבו

Therefore, after one meditates deeply, according to his ability, on the subject of this above-mentioned self-nullification, let him reflect in his heart as follows:

כי מהיות קטן שכלי ושרש נשמתי מהכיל להיות מרכבה ומשכן ליחודו יתברך באמת לאמיתו

"The capacity of my intelligence and of my soul's root is too limited to constitute a chariot and an abode for G-d's unity in perfect truth.

מאחר דלית מחשבה דילי תפיסא ומשגת בו יתברך כלל וכלל שום השגה בעולם

"For my thought cannot grasp or apprehend His unity at all with any degree of comprehension in the world;

ולא שמץ מנהו מהשגת האבות והנביאים
not an iota, in fact, of that which was grasped by the Patriarchs and Prophets, who were G-d's chariot and abode by virtue of their awareness of G-d's unity as they grasped it.

אי לזאת אעשה לו משכן ומכון לשבתו, הוא העסק בתלמוד תורה כפי הפנאי שלי בקביעות עתים ביום ובלילה

"This being so, I will make Him a sanctuary and an abode by studying Torah at fixed times by day and by night, to the extent of my free time,

כדת הניתנה לכל אחד ואחד בהלכות תלמוד תורה
as stipulated by the law governing each individual's situation, set forth in the Laws of Torah Study.

וכמאמר רז"ל: אפילו פרק אחד שחרית כו'
"As our Sages say,⁶ 'Even one chapter in the morning [and one at night...]' suffice, for one who can manage no more, for him to be regarded as 'engaging in Torah study day and night.' Therefore, by fulfilling this minimal quota, I too will become an abode for G-dliness."

ובזה ישמח לבו ויגיל, ויתן הודאה על חלקו בשמחה ובטוב לבב
Thereby, his heart shall rejoice; he shall be glad and offer joyous thanks for his fortune

על שזכה להיות אושפזיכן לגבורה פעמים בכל יום כפי העת והפנאי שלו, כמסת ידו אשר הרחיב ה' לו

in meriting to be "a host to the Almighty"^{6a} through his study of Torah, which causes him to be a "sanctuary" for G-d twice each day, according to the extent of his available time, and according to the capacity which G-d has granted him.

ואם ירחיב ה' לו עוד, אזי: טהור ידים יוסיף אומץ, ומחשבה טובה כו' ^{15 Adar 2 Adar II}

If G-d grants him a greater abundance of time for Torah study, then⁷ "He whose hands are pure will increase his effort"; i.e.,

6. Menachot 99b.

6a. Yoma 12a.

7. Iyov 17:9.

ומעין זה זכו ישראל

במעמד הר סיני, רק שלא יכלו לסבול, כמאמר רז"ל
שעל כל דיבור פרחה נשמתן כו', שהוא ענין ביטול

ב

גילוי אחדותו ית' ע"י קביעות עתים לתורה

[לאחר שנתבאר שאצל האבות והנביאים, האמת האלקית של
יחודו ית' האירה "כמות שהיא" ממש, בלי שום "לבוש" והסתר –
ממשך רבינו לבאר, שבשעת מתן תורה זכו כל ישראל למעין מדרגה
זו שהיתה אצל האבות הקדושים, והאמת האלקית התגלתה להם בלי
שום הסתר כלל:]

ומעין זה [– ביטולם של האבות והנביאים להקב"ה] וכו' ישאל בבעמד
הר סיני, רק שלא יכלו לסבול, כמאמר רבננו וז"ל¹⁸ שעל
כל דיבור פרחה נשמתן כו', שחוא ענין פטול במציאות הנ"ל.

אמרו חז"ל, שכל דיבור ודיבור שיצא מפי הקב"ה בעת אמירת עשרת
הדברות במתן תורה, גרם לבני ישראל שנשמתם תסתלק מגופם ויפסיקו
לחיות. וע"פ פנימיות הענינים, עומק הענין בזה הוא, שבעת מתן תורה
נתבטלו בני ישראל במציאות כלפיו ית', וזה גרם לכך שנשמתם תסתלק
מגופם¹⁹.

ביאור הענין:

בדרך כלל, אדם רגיל אינו מסוגל להשיג את ענין יחודו ית' באמת
לאמיתו (כנ"ל). והאמת האלקית אינה מאירה אצלו, "כמות שהיא" (אלא רק
"הארה" מצומצמת, לפי ערך הבנת שכלו). אך בעת מתן תורה, שמעו בני
ישראל את הקב"ה עצמו מדבר (כדכתיב (דברים ה, ד) "פנים בפנים דיבר ה'
עמכם"), דהיינו שבאותה שעה נגלה אליהם הקב"ה, ויחודו ית' האיר אצלם

בלי שום הסתר ולבוש כלל, "מעין" הגילוי שהי' אצל האבות הקדושים
והנביאים, שהשיגו את ענין יחודו ית', באמת לאמיתו, והענין האיר אצלם
בגילוי גמור, בלי הסתר ולבוש.

ולכן, כמו שהאבות הקדושים ושאר הנביאים הגיעו לידי "ביטול
במציאות" (שכל מציאותם היתה חדורה בביטול להקב"ה) בגלל עוצם
השגתם ביחודו ית' (– שענין יחודו ית' האיר במוחם בלי שום לבוש והסתר),
כך גם בעת שבני ישראל שמעו את דבר ה' במתן תורה בלי שום הסתר
ולבוש, נתבטלו במציאות ממש.

אלא, שיש הבדל בין ה"ביטול במציאות" של האבות והנביאים לביטול
של כל בני ישראל בעת מתן תורה, כי בעוד שהאבות והנביאים היו "כלים"
לביטול זה, בגלל גודל ועוצם מעלת שרש נשמתם, הרי אדם רגיל אינו
"כלי" להכיל ביטול עצום שכזה, ולכן כאשר בני ישראל הרגישו ביטול
זה, "פרחה נשמתן", כי לא יכלו לסבול זאת בהיותם בגוף גשמי, והביטול
במציאות התבטא אצלם בכך שחדלו להתקיים בגוף²⁰.

[לפי כל זה עולה, שאדם רגיל אין ביכולתו "לסבול" גילוי אלקותו
ית' באותה דרגה נעלית כפי שנתגלתה אצל האבות, ובעת מתן תורה
כאשר הקב"ה אכן נגלה לכל אחד מישראל, והאמת האלקית האירה
אצלם בלי שום לבוש והסתר – "לא יכלו לסבול" זאת, כי לא היו
"כלים" לגילוי כזה, ולכן "פרחה נשמתן" וחדלו להתקיים בגוף
(והקב"ה הוצרך להחיותם מחדש).

וחנה, כמבואר לעיל (עמ' רז), תכלית בריאת כל העולמות וירידת
נשמת האדם למטה היא כדי שתהי' להקב"ה "דירה בתחתונים"
– דהיינו שהקב"ה "יתגלה" בעולם הזה הגשמי בלי שום לבושים
והסתרים (כשם שאדם מתהלך בתוך ביתו בגילוי, ואינו מתכסה כל
כך בלבושים כמו בהיותו מחוץ לביתו (ראה לעיל פרק לג, עמ' רז)²¹). ואם כן,
לכאורה אצל אדם רגיל חסר בשלימות מילוי כוונת בריאתו, שהרי גם

20) לפי המבואר כאן ש"פרחה נשמתן" הי' תוצאה מהביטול העצום שהי' להם מפני עוצם הגילוי (בדוגמת הגילוי שמאיר בדרך כלל אצל הנביאים) – יש מקום לעיין אם גם נשמתו של משה רבינו "פרחה" בעת שהקב"ה אמר את הדברות הראשונים, שהרי משה הי' גדול 21) וראה שיחת כ"ק אדמו"ר זי"ע ב"לקוטי ביאורים בספר התניא" בפרקין (להלן ד"ה העסק).

18) ראה שבת פח, ב: "כל דיבור ודיבור שיצא מפי הקדוש ברוך הוא, יצתה נשמתו של ישראל". ובשמות רבה כט, ד: "כיון שבאו לסיני ונגלה להם, פרחה נשמתם על שדבר עמהם". וראה גם שיר השירים רבה ה, ד. 19) עד שהוצרכו שהקב"ה יחזיר נשמתם לגופם ע"י "טל תחי" (ראה שבת שם), וכפי שיבואר להלן פרק לו.

בעולמו משכן ומכון לשבתו, הוא יחודו ית', אלא ארבע אמות של הלכה, שהוא רצונו ית' וחכמתו, המלוכשים בהלכות הערוכות לפנינו, ולכן אחר שיעמיק האדם

וכל זה הי' ביותר בקודש הקדשים, שם הגדרים הגשמיים לא תפסו מקום כלל, וכפי שאמרו חז"ל (מגילה י ב) "מקום ארון אינו מן המדה" (באמצע בית קדש הקדשים היה יושב, ויש ריוח בינו לבין הכתלים עשר אמות לכל צד, וכל הבית אינו אלא כ' על כ', נמצא שאינו ממעט כלום" (רש"י)), דהיינו שבקודש הקדשים היתה "השראת השכינה", והקב"ה האיר שם בלי שום הסתרים ולבושים כלל וכלל.

ונמצא, שתוכן הציווי שבני ישראל יעשו משכן להקב"ה הוא – לעשות מקום גשמי שהקב"ה יאיר ויתגלה בו בלי שום לבושים והסתרים כלל.

וּמִשְׁחָרֵב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אֵין לְהַקְדִּישׁ פָּרוֹךְ הוּא בְּעוֹלָמוֹ מִשְׁכָּן וּמִכּוֹן לְשִׁבְתּוֹ – הוּא יִחְוֶדוֹ יִתְפָּרֵךְ – אֱלֹא אַרְבַּע אֲמוֹת שֶׁל הֵלֶכֶה.

אמרו חז"ל (ברכות ח א) – "מיום שחרב בית המקדש אין לו להקב"ה בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה".

כלומר, בעת שבית המקדש עמד על מכונו, הי' מקום להשראת שכינתו ית', והאמת האלקית האירה שם בלי לבושים והסתרים. אך משחרב בית המקדש, המקום שהקב"ה מאיר שם בלי לבושים והסתרים הוא דוקא ב"אותן ד' אמות של הלכה שכל תלמיד חכם קובע לו לגירסתו" (חדא"ג מהרש"א שם).

[ומבאר הטעם מדוע דוקא ב"ארבע אמות של הלכה" מתגלה הקב"ה בלי שום לבוש והסתרים:]

שְׁהוּא רְצוֹנוֹ יִתְפָּרֵךְ וְחִכְמָתוֹ, הַמְלִכָּשִׁים בְּהִלְכוֹת הָעֲרוּכוֹת לְפָנֵינוּ. הַתּוֹרָה הִיא רְצוֹנוֹ וְחִכְמָתוֹ ית', שְׁהִי כָל פֶּסֶק דִּין בַּתּוֹרָה הוּא רְצוֹנוֹ שֶׁל

"מוגבלת", בהתאם לכללים מסויימים וכיו"ב. ולכן, זה שבבית המקדש היו ניסים בתמידות, הוא כתוצאה מכך ששם האיר אורו ית' בלי שום "לבוש" והסתר. – ראה עד"ז ספר המאמרים תרס"ה (לאדמו"ר הרש"ב) עמ' קפה. "תורת מנחם – ספר המאמרים מלוקט" חלק ד עמ' קטז ואילך. וראה לקמזו ריש פרק נג.

הקב"ה שכך וכך יהי' הדין, וכל הסברות והשקלא וטריא שבתורה הרי הן חכמתו של הקב"ה ממש. ואע"פ שהתורה עוסקת בדברים גשמיים, הרי בתוך ה"הלכות הערוכות לפנינו" מלוכשים רצונו וחכמתו של הקב"ה ממש (ראה לעיל פרק ד, עמ' קפ ואילך. וראה להלן פרק נג).

נמצא, שבעת שיהודי לומד תורה – רצונו וחכמתו של הקב"ה כמו שהם, מאירים ממש בתוך מוחו. והוא ענין נפלא ביותר, שכשם שבמקום המשכן והמקדש האירה אלקות בגלוי ממש בלי שום לבוש והסתר, כך כאשר יהודי לומד תורה נעשה מוחו "משכן ומכון" לו ית', והקב"ה מתגלה בתוכו בלי לבוש והסתר.

[לתוספת ביאור:]

כמבואר לעיל (עמ' רט), כאשר אדם רגיל מעמיק דעתו ומתבונן בענין יחודו ית' האמיתי, הרי מאחר שהשגתו בביטול כל הנבראים לפניו ית' אינה "באמת לאמיתו" ואינה בשלימות כלל (בשונה מהשגת האבות והנביאים), נמצא שהאמת האלקית אינה מאירה במוחו הגשמי כמו שהיא, ומה שמאיר במוחו הוא רק "הארה" מצומצמת, לפי ערך קוטן מעלת שכלו, כי סוף סוף אינו משיג את הענין כפי שהוא באמת.

אך, כל זה הוא כאשר מדובר בהשגת האדם ביחודו ית' – שאז, כיון שהשגתו אינה השגה מושלמת כלל, אין בכחה לפעול שהקב"ה יאיר בו כפי שהוא, בלי לבושים והסתרים. אבל כאשר האדם לומד תורה, הרי היות שהתורה היא רצונו וחכמתו של הקב"ה – הרי הקב"ה מאיר בתוכו. כלומר – האדם אינו משיג את הקב"ה כפי ערך שכלו והבנתו, אלא "מכניס" לתוך מוחו את חכמת הקב"ה³¹.

נמצא שע"י לימוד התורה הקב"ה נמצא ומאיר בשכלו ומוחו של האדם בלי לבושים והסתרים כלל, ממש כמו "השראת השכינה" בקודש הקדשים³².

31 ואף שהאדם משיג את הלכות התורה כפי שכלו והבנתו, מכל מקום עצם ההלכות והסברות של התורה הוא שכלו וחכמתו של הקב"ה, נמצא ששכלו של הקב"ה מאיר בתוך שכלו של האדם הגשמי. ומה שאין האדם מתבטל במציאות כאשר לומד תורה, ע"ד שנתבטלו בני ישראל במציאות בעת מתן תורה כאשר הקב"ה נתגלה אליהם – ראה להלן פרק לו. 32 לכאורה יש להקשות – הלא ענין זה ישנו (לא רק בלימוד התורה, אלא) גם בקיום מצוה, איזו שתה"ר, כי הרי באותה שעה הוא מקיים את רצונו של הקב"ה, ונמצא שרצון הקב"ה שורה ומתגלה בו, ומדוע דוקא בלימוד התורה (ארבע

bear false witness against your fellow.

¹⁴ You shall not covet your fellow's house. You shall not covet your fellow's wife, his manservant, his maidservant, his ox, his donkey, nor anything that belongs to your fellow.

¹⁵ And all the people could see the sounds and the flames, the sound of the shofar and the smoking mountain; the people saw and they moved and they

יד תַעֲנֶה בְּרַעְיָךְ עַד שָׁקֶר: לֹא
תַחְמֹד בֵּית רֵעֶךָ לֹא-
תַחְמֹד אִשְׁתִּי רֵעֶךָ וְעַבְדְּךָ וְאִמָּתְךָ
וְשׁוֹרְךָ וְחֲמֹרְךָ וְכָל אֲשֶׁר לְרֵעֶךָ:
טו וְכָל-הָעָם רָאוּ אֶת-הַקּוֹלֹת
וְאֶת-הַלְפִידִם וְאֶת קוֹל הַשֹּׁפָר
וְאֶת-הַהָר עָשָׁן וַיֵּרָא הָעָם וַיִּנָּעוּ

אונקלוס

תַּסְהִיד בְּחִבְרָךְ סְהִידוּתָא דְשָׁקֶר: יד לֹא תַחְמֹד בֵּית חֲבֵרְךָ אֶתְּתָא חֲבֵרְךָ וְעַבְדָּךְ וְאִמָּתָךְ וְשׁוֹרָךְ וְחֲמֹרָךְ וְכָל אֲשֶׁר לְחֲבֵרְךָ: טו וְכָל עַמָּא חָזַן יְתָא קִלְיָא וְיְתָא בְּעוֹרִיָּא וְיְתָא קַל שׁוֹפְרָא וְיְתָא טוֹרָא תִּנָּן נִחָא עַמָּא וַיִּנָּעוּ

רש"י

או אינו אלא זה בגונב ממון ולהלן בגונב נפשות, אמרת דבר הלמד מענינו, מה לא תרצה לא תנאף מדבר בדבר שחיבין עליהם מיתה בית דין אף לא תגנוב דבר שחיב עליו מיתה בית דין (מכילתא; סנהדרין פו.): (טו) וכל העם רואים. מלמד שלא היה בהם אחד סומא. ומנין שלא היה בהם

RASHI ELUCIDATED

one who steals money. Or is it rather that *this* verse is about one who steals money and the verse below is about one who kidnaps? אמרת דבר למד מה, לא. - You can say by way of clarification that a matter is learned from its context. Just as each of the verses, "You shall not murder" and "You shall not commit adultery" discusses a matter for which people are liable to the court-imposed death penalty, ^{1,2} so, too, "You shall not steal," which is juxtaposed with those verses, is a matter for which people are liable to the court-imposed death penalty.^{1,2}

15. AND ALL THE PEOPLE COULD SEE. - מלמד שלא היה בהם אחר סומא. The apparently superfluous "all" teaches us that there was not a single blind person among them.³ ומנין שלא היה תלמוד לומר, וינעו. - and from where do we know that there was not a mute among them? ומנין שלא היה בהם חרש. - To teach this the Torah says, "And all the people answered."⁴ תלמוד לומר, ונעשה. - And from where do we know that there was not a deaf person among them? ומנין שלא היה בהם חרש. - To teach this the Torah says, "We will do, and we will listen."^{5,6}

COULD SEE THE SOUNDS. - רואין את הנשמע. - They were seeing that which is audible,⁷ which is impossible to see elsewhere.⁸

THE SOUNDS - היוצאין מפי הגבורה - that emerged from the mouth of the Almighty.⁹ AND THEY MOVED. - אין נוע אלא וינעו.¹⁰ Movement in this context means only trembling.¹⁰

1. The verse must therefore be speaking of kidnapping which is a capital sin (see below 21:16), and not theft which is punishable by monetary assessment (see below 21:37-22:3).

2. *Mechilta; Sanhedrin* 86a.

3. We have been told above (see Rashi to 19:11) that prior to the giving of the Torah all those who were blind were healed. The verse repeats this here to inform us that viewing the Revelation of the *Shechinah* at the giving of the Ten Commandments did not adversely affect the eyesight of the Israelites, although the *Talmud Yerushalmi* says that viewing a far less intense revelation at the blessing of the Kohanim does (*Biurei Maharia; Sifsei Chachamim*).

4. Above 19:8.

5. Below 24:7. This is an elaboration of the event in the verse quoted above, "And all the people answered." As the word "all" of that verse implied that literally all of the people answered, so, too, it implies by extension that all of them said, "And we will listen" (*Leket Bahir*).

6. *Mechilta*.

7. *Mechilta*.

8. *Mechilta DeRabbi Shimon bar Yochai*.

9. Not the sounds of the shofar that accompanied the giving of the Torah (*Nachalas Yaakov*).

10. *Mechilta*. The "moving" mentioned here in the verse

stood from afar. ¹⁶ They said to Moses, "You speak to us and we shall hear; let God not speak to us lest we die."

¹⁷ Moses said to the people, "Do not fear, for in order to exalt you has God come; so that His fear shall be before you, so that you shall not sin." ¹⁸ The people stood

וַיַּעֲמֵדוּ מֵרֶחֶק: וַיֹּאמְרוּ אֶל-מֹשֶׁה
דִּבֶּר-אַתָּה עִמָּנוּ וְנִשְׁמָעָה וְאַל-
יִדְבֶּר עִמָּנוּ אֱלֹהִים פֶּן-נָמוּת:
וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל-הָעָם אַל-תִּירְאוּ
כִּי לְבַעֲבוֹר נִסּוֹת אֶתְכֶם בָּא
הָאֱלֹהִים וּבַעֲבוֹר תִּהְיֶה יִרְאַתוֹ עַל-
פְּנֵיכֶם לְבִלְתִּי תַחֲטְאוּ: וַיַּעֲמֵד הָעָם

אונקלוס

וַיַּעֲמֵדוּ מֵרֶחֶק: וַיֹּאמְרוּ לְמֹשֶׁה מַלְל אֶת עַמָּנָא וְנִקְבֵּל וְלֹא יִתְמַלֵּל עַמָּנָא מִן קָדְם
וַיִּדְלָמָא נְמוּת: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְעַמָּא לֹא תִדְחִלֵן אֲרִי בְדִיל לְנִסָּאָה יִתְכּוֹן אֲתִגְלִי
לְכוֹן יִקְרָא דִּי וּבְדִיל דִּתְהִי דַחְלָתָה עַל אֲפִיכוֹן בְּדִיל דְלֹא תַחֲבוּבוֹן: יִי וְקָם עַמָּא

רש"י

באומות שהוא בכבודו וגלה עליכם (מכילתא): נסות. לשון הרמה
וגדולה. כמו הרימו נס (ישעיה סב:י) אריס נס (שם מט:כב) וכנס
על הגבעה (שם ל:יז) שהוא זקוף: ובעבור תהיה יראתו. ע"י
שראית אותו יראוי ומאוייס תדעו כי אין זולתו ויתראו מפניו:

ויעמדו מרחק. היו נרתעין לאחוריהם שנים עשר מיל כאורך
מחניהם. ומלאכי השרת באין ומסייעין אותן להחזירן, שנאמר
מלכי לבאות יודוין (תהלים סח:יג) מכילתא; שבת פה: (יז)
לבעבור נסות אתכם. לגדל אתכם בעולם שלא לכם שם

RASHI ELUCIDATED

AND THEY STOOD FROM AFAR. — וַיַּעֲמֵדוּ מֵרֶחֶק — They drew
back twelve *mils*, — כְּאֹרֶךְ מַחֲנֵיהֶם — the length of their camp, — ומִלָּאֲכֵי הַשָּׂרָת
בָּאִין וּמְסִיעִין אוֹתָן, — שְ�נֵאמַר — and the ministering angels would come and assist them to return them, — מִלְכֵי
לְבָאוֹת יִדְּוִין — as it says, "The kings of legions move about."^{1,2}

IN ORDER TO EXALT YOU. This means — לְגַדֵּל אֶתְכֶם בְּעוֹלָם — to promote you
throughout the world,³ — שְׂוִיָּא לְכֶם שֵׁם בְּאַמּוֹת — so that your reputation will go out among the
nations, — שְׂוִיָּא בְּכַבּוֹדוֹ נִגְלָה עֲלֵיכֶם — in that He in His glory revealed Himself to you.⁴
TO EXALT. This word is — לְשׁוֹן הֶרְמָה וְגִדְלָה — an expression of elevation and greatness,
— כְּמוֹ, הֶרְיִמּוּ נִסִּי — like the word נִס in the phrase, "Raise a banner";⁵ — אֲרִיס נִסִּי — and נִסִּי in the
phrase, "I will raise My banner";⁶ — כְּנֵס עַל הַגְּבֵעָה — and כְּנֵס in the phrase, "like a banner on
the hill."⁷ The quality of a banner which associates it to "promoting" — שְׂוִיָּא זְקוּף — is that it is
stood upright, as illustrated by the above verses.⁸

[AND] SO THAT HIS FEAR SHALL BE. — וּבַעֲבוֹר תִּהְיֶה יִרְאַתוֹ — על ידי שראיתם אותו יראוי ומאיים —
Through your having seen Him when He showed Himself as fearsome and awesome, — וְיִדְּוִין כִּי אֵין — and you will know that there is none other than He — וְיִתְרָאוּ מִפְּנָיו — and you will have fear
before Him.⁹

is not the movement that led to the "standing afar" mentioned subsequently. The verb נִס does not apply to moving from one place to another. It means shaking back and forth, or moving part of a single entity, for instance, one of the limbs of the body (*Be'er Yitzchak*).

1. *Psalms* 68:13.

2. *Mechilta*; *Shabbos* 88a. The Talmud reads the word מִלְכֵי, "kings," as מִלָּאֲכֵי, "angels," and the intransitive verb יִדְּוִין, "move about," as the transitive verb יִדְּוִין, "move others."

3. See Rashi's next comment.

4. *Mechilta*.

5. *Isaiah* 62:10.

6. *Isaiah* 49:22.

7. *Isaiah* 30:17.

8. Other commentators understand נִסוֹת as "to test" (*Targum Onkelos*; *Ibn Ezra*); "to habituate" (*Ramban*); and "to admonish" (*Rashbam*).

9. Moses began the verse by telling the Israelites, "Do not fear." The rest of the verse explains why they should not fear. If so, how can Moses give "so that His fear shall be before you" as part of a reason for not fearing? When Moses said, "Do not fear," he was trying to dispel the Israelites' fear of imminent death. He tells them that the purpose of God's revelation is to instill within them another sort of fear, fear of His majesty, which will serve to keep them from sinning throughout their lives.

stood from afar and Moses approached the fog where God was.

¹⁹ HASHEM said to Moses, "So shall you say to the Children of Israel, 'You have seen that from the heavens I have spoken to you. ²⁰ You shall not make [images of what is] with Me; gods of silver and gods of gold

מִרְחֹק וּמִשָּׁה נִגַּשׁ אֶל-הָעֶרְפֶּל
יט אֲשֶׁר-שָׁם הָאֱלֹהִים: מַפְטִיר וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה כֹּה תֹאמַר אֶל-
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אַתֶּם רְאִיתֶם בִּי מִן-
כ הַשָּׁמַיִם דִּבַּרְתִּי עִמָּכֶם: לֹא
תַעֲשׂוּן אִתִּי אֱלֹהִי כֶסֶף וְאֱלֹהִי זָהָב

אונקלוס

מִרְחֹק וּמִשָּׁה קָרַב לְצַד אֲמִיטָתָא דְתַמָּן יִקְרָא דִּי: יט וַיֹּאמֶר יי לְמֹשֶׁה בְּדַבָּר תִּימַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל
אַתֶּן חֲזַתֶּן אֲרִי מִן שְׁמַיָא מְלִילִית עִמָּכוֹן: כ לֹא תַעֲבִידוּן קִדְמֵי דְחִלּוֹ דְכֶסֶף וְדְחִלּוֹ דְזָהָב

רש"י

(שס): בִּי מִן הַשָּׁמַיִם דִּבַּרְתִּי. וכתוב אחר אומר וירד ה' על הר סיני (לעיל יט:כ). בֹּא הכתוב השלישי והכריע ביניהם, מן השמים השמיים את קולו ליסרך ועל הארץ הראך את אש הגדולה (דברים דל:ו), כבודו בשמים ואש וגבורתו על הארץ. ד"א, הרכין השמים ושמי השמים והציען על ההר, וכן הוא אומר ויט שמים וירד (תהלים יח:; מכילתא): (ב) לֹא תַעֲשׂוּן אִתִּי. לֹא תַעֲשׂוּן דְמוֹת שְׁמַי

(יח) נגש אל הערפל. לפניו משלש מחילות, חושך ענן וערפל, שנאמר וההר בוער באש עד לב השמים חשך ענן וערפל (דברים ד:יא; מכילתא). ערפל הוא עב הענן, שאמר לו הנה אנכי בא אליך בעב הענן (לעיל יט:ט): (יט) כֹּה תֹאמַר. בלשון הזה (מכילתא): אַתֶּם רְאִיתֶם. יש הפרש בין מה שאדם רואה למה שאחרים משיחין לו, שמה שאחרים משיחין לו פעמים שלבו חלוק מלהאמין

RASHI ELUCIDATED

18. נִגַּשׁ אֶל הָעֶרְפֶּל. – APPROACHED THE FOG. Within three partitions חֲשֶׁךְ – שָׁנָאֵמַר, וְהָהָר בֹּעֵר בָּאֵשׁ עַד לֵב הַשָּׁמַיִם חֲשֶׁךְ עָנָן וְעֶרְפֶּל^{1,2} – עָנָן וְעֶרְפֶּל as it says, "And the mountain was burning with fire unto the heart of the heavens; darkness, cloud, and fog." ^{1,2} "Fog" is "the thick of the cloud" which He mentioned to [Moses] – עֶרְפֶּל הוּא עֵב הָעָנָן שֶׁאָמַר לוֹ² – in the verse, "Behold, I come to you in the thick of the cloud."³

19. כֹּה תֹאמַר. – SO SHALL YOU SAY. In this language.⁴

□ אַתֶּם רְאִיתֶם. – YOU HAVE SEEN. There is a difference between that which a person sees and that which others tell him, שְׁמַיָא שֶׁאֲחֵרִים מְשִׁיחִין – for regarding that which others tell him, there are times that he hesitates to believe.⁵

□ בִּי מִן הַשָּׁמַיִם דִּבַּרְתִּי. – THAT FROM THE HEAVENS I HAVE SPOKEN [TO YOU]. This verse says that God spoke to the Children of Israel from the heavens, and one verse says in apparent contradiction, "And HASHEM descended upon Mount Sinai."⁶ – וַיֵּרֶד ה' עַל הַר סִינַי⁶ – The third verse comes and resolves the apparent contradiction between them. – מִן הַשָּׁמַיִם הִשְׁמִיעָךְ אֶת קוֹלוֹ לְיִסְרֹךְ וְעַל הָאָרֶץ הִרְאָךְ אֶת אֵשׁ הַגְּדוּלָּה⁷ – "From the heavens He made His voice heard to you to rebuke you, and on the earth He showed you His great fire."⁷ On the basis of this verse we can resolve the contradiction as follows. – כְּבוֹדוֹ בַּשָּׁמַיִם וְאֵשׁוֹ וְגִבּוֹרָתוֹ עַל הָאָרֶץ – His Glory was in the heavens, and His fire and might were on the earth.

Alternatively: – He bent the heavens and the heavens of the heavens⁸ – וַיִּצְעַן עַל הָהָר – and spread them over the mountain. ^{9,10} וַיֵּרֶד שָׁמַיִם וַיֵּרֶד^{9,10} – Likewise, it says, "And He bent the heavens and descended."^{9,10}

20. לֹא תַעֲשׂוּן דְמוֹת שְׁמַי. – YOU SHALL NOT MAKE [IMAGES OF WHAT IS] WITH ME.

1. Deuteronomy 4:11.

2. Mechilta.

3. Above 19:9.

4. Mechilta. You shall speak these words in the Holy Tongue. See Rashi to 19:3 above.

5. Mechilta.

6. Above 19:20.

7. Deuteronomy 4:36.

8. The "upper heavens" and the "lower heavens." See Rashi to 19:20 above.

9. Psalms 18:10.

10. Mechilta.

you shall not make for yourselves.

²¹ "An Altar of earth you shall make for Me, and you shall slaughter near it your

בא לא תעשו לכם מזבח אדמה
תעשה-לִי וְזָבַחְתָּ עָלָיו אֶת-

אונקלוס

לא תעבדון לכוּן: בא מזבח אדמה תעבד קדמי ותהי דבך עלוהי ית

רש"י

המשמשים לפני במרום (מכילתא): אלהי כסף. בא להזהיר על הכרובים שאתה עושה לעמוד אחי שלא יהיו של כסף, שאלו שניתם לעשותם של כסף הרי הן לפני כאלהות (שם): ואלהי זהב. בא להזהיר שלא יוסיף על ז', שאלו עשית ד' הרי הן לפני כאלהי זהב (שם): לא תעשו לכם. לא תאמר הריני עושה כרובים צנתי

RASHI ELUCIDATED

המשמשים לפני במרום — You shall not make an image of My servants who serve before Me on high.¹ This comes to enjoin the cherubim which you make to stand with Me,² that they should not be made of silver, and that if you deviated from My instructions and made them of silver rather than gold, they are like false gods before Me.³ This comes to prohibit adding to the two cherubim that God commanded to make.⁴ That is, if you made four cherubim, they are considered before Me to be like false gods of gold.⁵ You shall not make for yourselves. You should not say, "I will make cherubim in synagogues and in houses of study in the manner that I make them in the Eternal Temple." Therefore, to prevent this error, it says, "You shall not make for yourselves."⁶ Attached to the earth.⁷ The verse says that [the builder] should not build it on pillars or on a base.⁸ Alternatively, it is called "an Altar of earth" because he would fill the hollow of the copper altar with earth when [the Israelites] were encamped.⁹ That from the outset, its construction should be for My sake.¹⁰

1. *Mechilta*. "What is with Me" indicates that this verse forbids making an image of that which exists in the higher spheres, the heavenly bodies. Rashi goes on in his next comments to use "what is with Me" to modify the next clause of the verse, "gods of silver and gods of gold you shall not make for yourselves," because it is not set off from the beginning of the verse with a conjunctive prefix. He explains that the gods of silver and gold referred to are also "with Me," in that they are images which have a unique relationship with God namely, the cherubim (*Gur Aryeh*).

2. The cherubim referred to here are those which stood in the Holy of Holies. Hence, they are "with Me" (see previous note). Rashi goes on to use "with Me," which implies the cherubim, to modify the terms of the rest of the verse, "and gods of gold" and "you shall not make for yourselves," as well.

3. *Mechilta*. Although if gold is not available, other gold items of the *Beis HaMikdash* may be made of silver, the cherubim must always be made of gold.

4. The term "gods of silver" easily lends itself to the interpretation given above that the cherubim must not

be made of silver. "Gods of gold," however, cannot be interpreted in the same manner because the cherubim were made of gold. Rashi therefore interprets it as referring to additional cherubim.

5. *Mechilta*.

6. *Mechilta*. The apparently superfluous term "for yourselves" implies that this verse refers to a prohibition regarding the cherubim that applies to man's domain, as opposed to the *Beis HaMikdash*.

7. The *Mishkan* had two Altars. The one within the Sanctuary was made of wood and coated with gold. The one in the courtyard, the subject of this verse, was made of wood and coated with copper. Rashi explains why it is called "an Altar of earth."

8. *Zevachim* 58a. The Gemara uses the terms "cavities," "domes," "arches" but our text of Rashi uses עמודים, "pillars," and בסיס, "base." Some editions of Rashi read כיפין instead of בסיס.

9. *Mechilta*.

10. *Mechilta*. This is derived from the apparently superfluous "for Me" (*Leket Bahir*). You may not take an altar which had been constructed for personal use and

olah-offerings and your peace-offerings, your flock and your cattle; in every place where I will mention My Name, I shall come to you and bless you.²² And when you will make an Altar of stones for Me, do not

על־תִּיד וְאֶת־שְׁלָמֶיךָ אֶת־צֹאֲנֶךָ וְאֶת־בְּקָרְךָ בְּכָל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אֶזְכֹּר אֶת־שְׁמִי אָבוֹא אֵלֶיךָ וּבֵרַכְתִּיךָ: כב וְאִם־מִזְבֵּחַ אֲבָנִים תַּעֲשֶׂה־לִּי לֹא־

אונקלוס

עֲלוֹתָךְ וְיֵת נִבְסַת קוֹדֶשֶׁךָ מִן עֲנָךְ וּמִן תוֹרְךָ בְּכָל אֶתְרָא דִּי אֲשֶׁרִי (יֵת) שְׁכִנְתִּי לְתַמְּנָא אֲשִׁלַּח בְּרַכְתִּי לָךְ וְאֶבְרַכְנָךְ: כב וְאִם מִזְבֵּחַ אֲבָנִין תַּעֲבֹד קִדְמִי לֹא

רש"י

וּבַחַת עָלָיו. אֵלּוּ, כְּמוֹ וְעָלָיו מִטָּה מִנְּסָה (בְּמִדְבָּר בִּזְכֹּ). אוֹ אֵינוֹ אֵלָּא עָלָיו מִמֶּשׁ, ת"ל הַבָּשָׂר וְהַדָּם עַל מִזְבֵּחַ ה' אֱלֹהֶיךָ (דְּבָרִים יב:כז) וְאֵין שְׁחִיטָה בְּרָאשׁ הַמִּזְבֵּחַ (מְכִילֵתָא): אֵת עֲלִיתִךְ וְאֵת שְׁלָמֶיךָ. אֲשֶׁר מֵאֲחֶךָ וּמִבְּקָרְךָ: אֵת צֹאֲנֶךָ וְאֵת בְּקָרְךָ. פִּירוּשׁ לֹא־עֲלִיתִךְ וְאֵת שְׁלָמֶיךָ: בְּכָל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אֶזְכֹּר אֶת שְׁמִי. אֲשֶׁר אֵתָּן לָךְ רְשׁוֹת לְהִזְכֹּר אֵת

RASHI ELUCIDATED

כְּמוֹ, וְעָלָיו — next to it,¹ אֲצִלּוֹ — here means — AND YOU SHALL SLAUGHTER NEAR IT. — וּבַחַת עָלָיו — Or — אוֹ אֵינוֹ אֵלָּא עָלָיו מִמֶּשׁ — as does וְעָלָיו in, "and next to it, the Tribe of Manasseh."² — תִּלְמוּד לומר, הַבָּשָׂר וְהַדָּם עַל מִזְבֵּחַ ה' אֱלֹהֶיךָ³ — perhaps וְעָלָיו means "on it," literally? — To teach us otherwise the Torah says, "The flesh and the blood on the Altar of HASHEM, your God,"⁴ implying that the flesh and blood alone are to be placed upon the Altar, — וְאֵין שְׁחִיטָה בְּרָאשׁ הַמִּזְבֵּחַ — slaughtering is not to be performed on the top of the Altar.⁴

— אֲשֶׁר מִצֹּאֲנֶךָ וּמִבְּקָרְךָ — YOUR OLAH-OFFERINGS AND YOUR PEACE-OFFERINGS. — אֵת עֲלִיתִךְ וְאֵת שְׁלָמֶיךָ — which are from your flocks and your cattle.⁵

— פִּירוּשׁ לֵךְ, אֵת עֲלִיתִךְ וְאֵת שְׁלָמֶיךָ. — YOUR FLOCK AND YOUR CATTLE. — אֵת צֹאֲנֶךָ וְאֵת בְּקָרְךָ — This is an explanation of "your olah-offerings and your peace-offerings."⁶

— אֲשֶׁר אֵתָּן לָךְ רְשׁוֹת — IN EVERY PLACE WHERE I WILL MENTION MY NAME. — בְּכָל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אֶזְכֹּר אֶת שְׁמִי — That is, where I will give you permission⁷ to mention My Explicit Name⁸ — אֲשֶׁרֶה שְׁכִינָתִי {עָלֶיךָ} — there "I shall come to you and bless you"; — שָׁם, אָבוֹא אֵלֶיךָ וּבֵרַכְתִּיךָ — From here you learn — מִבָּאֵן אֵתָּה לְמַד — that permission to mention the Explicit Name was granted only in a place to which the Shechinah comes, — וְהָיוּ בֵּית הַבְּחִירָה — and that is the House of God's Choosing, the Beis HaMikdash. — שָׁם נִתְּנָה רְשׁוֹת לְהִזְכֹּר שֵׁם הַמִּפְדָּשׁ — that permission to mention the Explicit Name was granted only in a place to which the Shechinah comes, — וְהָיוּ בֵּית הַבְּחִירָה — and that is the House of God's Choosing, the Beis HaMikdash. — שָׁם נִתְּנָה רְשׁוֹת לְהִזְכֹּר שֵׁם הַמִּפְדָּשׁ — There, permission was granted to the Kohanim to mention the Explicit Name⁹ — בְּנִשְׂאֵת כַּפֵּיהֶם לְבָרַךְ אֶת הָעָם — when they raise their hands to bless the people.⁹

רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר — AND WHEN YOU WILL MAKE AN ALTAR (MIZBE'ACH) OF STONES. — וְאִם מִזְבֵּחַ אֲבָנִים — The Tanna R' Yishmael says: Every example of the word אֵם in the Torah

subsequently dedicate it to God (Lifshuto shel Rashi).

1. The word וְעָלָיו usually means "upon it." But sacrifices are not slaughtered on the Altar.

2. Numbers 2:20.

3. Deuteronomy 12:27.

4. Mechilta.

5. "Your flocks and your cattle" which follow in the verse are not categories separate from "your olah-offerings and your peace-offerings." The second phrase explains what animals the offerings are from (Mizrachi; Sifsei Chachamim).

6. This Rashi is essentially a repetition of the preceding Rashi. It does not appear in the first printed edition of

Rashi's commentary.

7. We would expect the verse to say, "In every place where you will mention My Name." "I will mention My Name" must therefore be interpreted as "I will give permission to mention My Name" (Mizrachi; Sifsei Chachamim).

8. In the priestly blessing, various Kohanim would use different Divine names which are otherwise forbidden to be uttered. Some would use the Four-Letter Name of God (the Tetragrammaton), and would read it as it is spelled; others would use the Twelve-Letter Name; still others would use the Forty-Two-Letter Name (Kiddushin 71a and Rashi there).

9. Mechilta; Sifre, Nasso 39.

build them hewn, lest you wave your sword over it and defile it. ²³ You shall not

תבנה אתהן גזית בִּי חֶרֶבְךָ
בג הנפת עליה ותחללה: ולא-

— אונקלוס

תבני יתהן פסילן דלא (נ"א דלמא) תרים חרבה עליה ותחללה: בג ולא

— רש"י

ודאין, ובלשון כאשר הם משמשים (מכילהא): גזית. ל' גזיזה שפוסלן ומסתתן [ס"א ומסתתן] צבול (שם): בי חרבה הנפת עליה. הרי כי זה משמש בלשון פן שהוא דילמא, פן תניף חרבה עליה: ותחללה. הא למדת שאם הנפת עליה צבול חללה, שהמוצה נברא להאריך ימיו של אדם והצבול נברא לקצר ימיו של אדם, אין זה בדין שיונף המקלר על המאריך (שם מדות ג:ד). ועוד, שהמוצה מטיל שלום בין ישראל לאזכיהם שבשמים

חזן מג'. ואם מוצח אבנים תעשה לי, הרי אם זה משמש בלשון כאשר, וכאשר תעשה לי מוצח אבנים לא תבנה אתהן גזית, שהרי חובה עליך לבנות מוצח אבנים, שנאמר אבנים שלמות תבנה (דברים כז:ו). וכן אם כסף תלוה (להלן כב:כד) חובה הוא, שנאמר והעבט תעביטנו (דברים עו:ח) ואף זה משמש בלשון כאשר. וכן ואם תקריב מנחת בכורים (ויקרא כ"ד) זו מנחת העומר שהיא חובה. ועל כרחק אין אם הללו תלוין חלל

— RASHI ELUCIDATED

is referring to something which is optional,¹ except for three times: The first of them is here in our verse: "When you will make a Mizbe'ach of stones for me." See, then, that this אם is used in the sense of "when." The verse says, "When you will make a Mizbe'ach of stones for Me, do not build them hewn." This אם cannot mean "if," for it is incumbent upon you to build a Mizbe'ach of stones, אבנים שלמות, שנאמר, "Out of whole stones you shall build the Mizbe'ach of HASHEM." ² as it says, "If you lend money," ³ for it is an obligation to lend money, "You will provide him a loan." ⁴ as it says, "You must say that these examples of אם are not conditional, and so do not mean "if," but are rather absolute, since they refer to mandatory acts, and they are used in the sense of "when."⁶

The word גזית is an expression of cutting. The stone which cannot be used for the Mizbe'ach is called cut stone because [the one preparing the stones] hews them and dresses them⁷ with iron.⁸

This usage of הרי בי זה משמש בלשון פן — which is like the word "maybe" in that they both refer to a possibility but not a certainty. The verse is saying, "lest you wave your sword over it."⁹

Hence, you have learned that if you waved iron over it you have defiled it, because the Mizbe'ach was created to lengthen man's life and iron was created to shorten man's life.¹⁰ It is not right that what shortens should be waved over what lengthens.¹¹ Furthermore, iron defiles the stones because the Mizbe'ach makes peace between Israel and

1. That is, the word אם usually means "if"; this implies that what follows is not a necessity.

2. Deuteronomy 27:6.

3. Below 22:24.

4. Deuteronomy 15:8.

5. Leviticus 2:14.

6. Mechilta.

7. Most present-day editions of Rashi read ומסתתן, "and he crushes them." However, many of the early printed

editions and manuscripts read ומסתתן, "and he dresses them." This is more accurate for one does not "crush" stones for building purposes (Yosef Hallel).

8. Mechilta.

9. In some editions of Targum Onkelos, the כי of this phrase is rendered רלמא. In others, it is rendered as the introduction of a negative commandment, "You shall not wave your sword over it."

10. Because it is used in the manufacture of swords.

11. Mechilta; Middos 3:4.

ascend with steps upon My Altar, so that
your nakedness will not be uncovered
upon it."

תַּעֲלֶה בַּמַּעֲלֹת עַל־מִזְבְּחִי אֲשֶׁר
לֹא־תִגְלֶה עֲרוֹתְךָ עָלָיו:

THE HAFTARAH FOR YISRO APPEARS ON PAGE 533.

אונקלוס

תַּסַּק בְּדַרְגִּין עַל מִדְּבָחִי דְּלֹא תִתְגַּלִּי עֲרוֹתְךָ עָלָיו:

רש"י

לפיכך לא יבא עליו כורת ומחבל. והרי דברים קל וחומר, ומה
אבנים שאינם רואות ולא שומעות ולא מדברות, ע"י שמטילות
שום אומה תורה לא תניף עליהם כרזל, המטיל שלום בין איש
לאשתו בין משפחה למשפחה בין אדם לחבירו על אמת כמה
וכמה שלא תבואהו פורענות (מכילתא): (בג) ולא תעלה
במעלות. כשאתה בונה כבש למזבח לא תעשהו מעלות
מעלות, אשקלו"ש בלע"ז, אלא חלק יהא ומשופע: אשר לא

תגלה ערותך. שט"י המעלות אתה לריך להרחיב פסיעותיך.
ואע"פ שאינו גלוי ערוה ממש שהרי כתיב ועשה להם מכנסי בד
(להלן כח:מב), מ"מ הרחבת הפסיעות קרוב לגלוי ערוה הוא,
ואתה נוהג בם מנהג בזיון. והרי דברים ק"ו, ומה אבנים הללו
שאינן בזה דעת להקפיד על בזיון, אמרה תורה הואיל ויש בהם
לורך לא תנהג בהם מנהג בזיון, חבירך שהוא בדמות יולרך
ומקפיד על בזיונו, על אמת כמה וכמה (מכילתא):

RASHI ELUCIDATED

Therefore, that which cuts and injures
their Father in Heaven. לפיכך לא יבא עליו כורת ומחבל. ¹ These words imply a *kal vachomer*.
ומה אבנים - Now, if in the case of stones, which neither see, nor hear, nor
should not come over it. שאלו רואות ולא שומעות ולא מדברות
the - לא תניף עליהם כרזל - because they make peace - one who makes
אמרה תורה, "You shall not wave iron over them," - the
peace between a man and his wife, - between one family and another, בין
how - על אמת כמה וכמה שלא תבואהו פורענות - or between one man and another, -
much more so that punishments will not befall him.³

When you
YOU SHALL NOT ASCEND WITH STEPS. - 23. תַּעֲלֶה בַּמַּעֲלֹת. - ולא תַּעֲלֶה בַּמַּעֲלֹת.
do not make it of ascending levels, - לא תַּעֲשֶׂהוּ מַעֲלֹת מַעֲלֹת - build a ramp for the *Mizbe'ach*
Rather, it should be smooth - אֲלֹא חֶלֶק יִהְיֶה וּמִשְׁפָּע - *eschelons* in Old French.⁴ - אשקלו"ש בלע"ז
and inclined.

שעל ידי המעלות אתה - SO THAT YOUR NAKEDNESS WILL NOT BE UNCOVERED. - אֲשֶׁר לֹא תִגְלֶה עֲרוֹתְךָ
ואף על פי שאינו גלוי - Because the steps require you to take wide steps. - צריך להרחיב פסיעותיך
שהרי כתיב, ונעשה להם מכנסי - Although this is not actual exposure of nakedness, - ערוה ממש
מכל מקום הרחבת הפסיעות קרוב לגלוי - for it is written, "And make for them linen pants,"⁵ - כר"י
ואתה נוהג בם מנהג - nonetheless, taking wide steps is close to exposing nakedness, - ערוה הוא
ומה אבנים הללו שאין בהם - These words imply a *kal vachomer*.⁶ - and if you take wide steps you are treating [the stones of the *Mizbe'ach*] in a humiliating
manner. - Now, if regarding these stones which do not have the perception to care
about their humiliation, - the Torah says, אמרה תורה, - "Since there is need for them, do not treat them in a humiliating manner," - בזיון
הואיל ויש בהם צורך לא תנהג בהם מנהג - in the case of your fellow man who is in the image of your Creator - בדמות יולרך
ומקפיד על בזיונו - how much more so must you treat him
- and cares about his humiliation, - על אמת כמה וכמה⁷

1. For the definition of *kal vachomer* see above, page 239, note 1.

2. Deuteronomy 27:5.

3. Mechilta.

4. In Modern French *échelons*, in English, "echelons"; this word means "steps" or "levels."

5. Below 28:42. That verse refers to the garments the Kohanim must wear while performing the Altar (or other Temple) service.

6. See Rashi's comment to the preceding verse, s.v., וְנָחֵם לָהֶם, and note 1 there.

7. Mechilta.